

Jovan Gavrilović: DOPRINOS DRŽAVNO- -PRAVNOM I EKONOMSKOM RAZVOJU SRBIJE

Pregledni naučni rad
Dejan M. RADULOVIĆ*
Ministarstvo reg. razvoja
i lok. samouprave RS
Sofija RADULOVIĆ
Ministarstvo finansija RS
dejan.radulović@mrrrls.gov.rs
radulovicso@carina.rs

Ovaj rad se bavi Jovanom Gavrilovićem, Srbinom iz Habzburške monarhije i njegovim uticajem na razvoj srpskog jezika, političko-državno-pravne misli i ekonomije Srbije u XIX veku. Ono što čini zanimljivim izučavanje života i dela Jovana Gavrilovića jeste njegovo strano poreklo, razlozi dolaska u Srbiju, kao i njegov uspon ka mestu jedne od najuglednijih i najpoštovanijih ličnosti starog srpskog društva. Izučavajući njegov život i delo, može se doći do spoznaje koliko je veliki uticaj u tom periodu stvaranja srpske države imala srpska inteligencija, koja je živela van Srbije ali učestvujući direktno u njenom nastanku i razvoju. Cilj ovog rada i njegov doprinos je pokušaj da otkrije uolikoj meri je bio izražen Gavrilovićev doprinos donošenju Ustava iz 1869. godine. Kao osoba koja se starala o kneževoj bezbednosti, vaspitanju, obrazovanju, dvorskom personalu, vršeci nadzor nad njegovim nastavnicima uticao je na razvijanje austrofilске svesti kod kneza Milana, što je kasnije moglo da se odrazi i na razvoj politike, prava i ekonomije u Srbiji koji su čvršće vezani za Habzburšku monarhiju.

Ključne reči: Jovan Gavrilović, Srbija, Habzburška monarhija, obrazovanje, namesništvo, ustav, doprinos razvoju Srbije.

Uvod

POSLEDNJA DVA MINULA VEKA DALA SU SRPskom narodu jedan broj znamenitih ljudi, koji su, i pojedinačno i svi zajedno, u svim segmentima života nauke i kulture doprineli razvoju celokupnog srpskog korpusa, približivši ga tako razvijenom Zapadu. Ugledni Srbi iz rasejanja, koji su stekli

* Dr Dejan M. Radulović, pomoćnik ministra u Ministarstvu regionalnog razvoja i lokalne samouprave RS

određena znanja i iskustva po raznim evropskim školama, dolazili su u tada tek novostvorenu i još poluoslobođenu srpsku državu na poziv pojedinaca, dinastije Obrenović ili, jednostavno, svojom voljom, da potpomognu perom i umom mladu državu.

Jovan Gavrilović je postao spona između beogradske i prekosavske tadašnje inteligencije. Gavrilović je jedan od najotmenijih predstavnika Srba „prečana” u Beogradu. Iako su se Srbijanci i prečani često „zakačinjali” pa, čak i dolazili u skoro neprijateljske odnose zbog kojih je Sterija napustio Beograd, J. Gavrilović je ostao izvan i iznad tih čarki. Bio je iznad svih partija i grupa, umeo je da se uzvisi nad sudarima raznih interesa, polazeći sa gledišta da treba ići stopama Dositeja Obradovića, koga je prosto obožavao i često citirao. Srbija, za njega kao i za Dositeja, nije bila samo država onih koji su rođeni u njoj već i Srba koji su došli i živeli van Srbije. Samo zajedničkim radom jednih i drugih, Srbija, po njemu, bi mogla da preraste u modernu evropsku državu.

To što je bio Srbin iz Austrije za njega nikada nije bio razlog za gordost ili isključivost. Verovao je da će kulturne razlike između Srbijanaca koji su živeli pod turskom vlašću i Srba pod Habzburškom monarhijom vremenom nestati i da one nikako ne bi smele biti uzrok podvajanja. Iako mu nije bilo lako s obzirom na svoje obrazovanje i kulturu da živi u Srbiji za vreme knjaza Miloša, umeo je da se žrtvuje i da istraje zarad srpskih interesa. Vuk je jednom prilikom za J. Gavrilovića rekao „*najpametniji i najpošteniji od sviju nemačkara u Srbiji*”¹.

Sačuvana su delimično i u potpunosti razna svedočanstva o njegovim vezama sa Adamom Dragosavljevićem, Justinom Mihajlovićem, Đurom Daničićem, Brankom Radičevićem, Ami Buem, Dimitrijem Vladisavljevićem, Vukom Karadžićem i dr.

Zahvaljujući aktivnom uticaju, Jovan Gavrilović u prvim decenijama XIX veka pa sve do svog odlaska iz Vukovara, ima značajnu ulogu u kulturnom životu Vukovara. Tako na njegov poziv dolaze mnogi srpski književnici i pisci kao što su Vuk Karadžić, Branko Radičević, Jovan Sundević, Joksimski Čović - Otočanin, Jovan Grčić i mnogi drugi koji tu stvaraju svoja dela i pronalaze „prenumerante” za svoje knjige. U tom periodu, koji mnogi nazivaju Vukovim vremenom u Vukovaru, postoji veća grupa prijatelja književnosti u kojoj se posebno ističe, pored J. Gavrilovića, trgovac Justin Mihajlović, ujak Branka Radičevića.

I dok je bio još u Vukovaru, Gavrilović je nesebično radio na unapređenju Vukovih ideja i zbližavanju razdvojene srpske braće. To će omogućiti da Vukovar postane centar i kula odbrane vukovaca, snažan moralni oslonac za Vukove jezičke reforme. Vukov pokret je u Habzburškoj monarhiji imao najveće neprijatelje u pravoslavnom sveštenstvu i konzervativnom građanstvu, a iskrene pristalice u delu

150 | 1 Vukova prepiska sa J. Gavrilovićem, knjiga 3, Beograd, 1909.

građanskog staleža i inteligencije, što je dovelo da pojedini gradovi budu protiv, kao Novi Sad i Sremski Karlovci, a drugi za. Kolika je privrženost Vukovara Vuku vidi se i po tome što ni jedan Vukov protivnik, bez obzira koliko bio značajan pisac, nije mogao u tom gradu da proda ni jednu knjigu. Gavrilović, koji je živio i radio u takvom gradu, doprineo je da Vukove ideje pronađu tu plodno tlo i veliki broj pristalica, osećajući da tadašnji građanski stalež teži da i on aktivno učestvuje u kulturnom životu srpskog naroda.

Iako Jovan Gavrilović ne može da se istakne vrlinama koje su u to vreme krasile političare i vojskovođe, predvodnike naroda, ono što zavređuje da se izučava je njegovo, za te prilike neprimetno izrastanje u „div-junaka od pera i dobrote”, nauke i poštenja, retkog srpskog dobrotvora, a u isto vreme i državnika, i političara i književnika, koji sa sobom nosi pečat vremena koje će u mnogo čemu promeniti srpsko nacionalno biće, stvoriti most između svih Srba ma gde oni bili, povezujući ga Vukovim jezikom i jedinstvenom kulturom.

Iako samo jedan dragulj u mozaiku onih koji su učestvovali u vaskrsenju srpstva, Gavrilović je doprineo da se Vukovar, zahvaljujući njegovom delu i nesebičnim zalaganjem, svrsta u red onih gradova kao što su Sent Andreja, S. Karlovci, Novi Sad, koji su u novijoj istoriji odigrali znatnu ulogu u stvaranju današnje kulture na ovim balkanskim prostorima.

Porodica

Godine 1796. u Vukovaru, sremskom gradu povrh Fruške gore, na desnoj obali Dunava, 3. novembra², rodio se u bogatoj trgovačkoj kući, Jovan Gavrilović.

Nakon očeve smrti, a nedugo zatim i starijeg brata Gavre, s obzirom da su mu ostala braća bila van Vukovara na školovanju, Jovan postaje glava porodice. Briga o porodici i vođenju imanja bila je isključivo na njemu. Ponajviše brine o bratu Aleksandru koji se takođe školovao van rodnog grada.

Kada je 1826. potpisan Akermanski ugovor između Rusije i Porte, a Srbija time dobila nezavisnu unutrašnju vladu, javlja se ideja kod Jovana da ide u Srbiju³. Smatrao je da je to trenutak kada svaki Srbin koji nešto zna i ume, treba da pomogne i bude od koristi Srbiji koja se oslobađala okova ropstva. Potreba da vodi brigu o imanju i porodici zadržaće ga još neko vreme u Vukovaru.

Godina 1829. biće presudna za Gavrilovića. Posle povratka njegovog brata Aleksandra saznali su uslovi za njegov skoriji odlazak od kuće. Te godine je prvi put posetio Srbiju. Nakon povratka odlučuje da celokupnu imovinu koju je nasledio od oca prenese na Aleksandra.

2 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

3 Ibid.

Konačno juna 1831. godine⁴, Jovan napušta svoj rodni Vukovar. Biće to putovanje i odlazak sa kojeg se nikada više neće vratiti kući.

Obrazovanje

Jovan je školovanje započeo u Vukovaru gde je završio „malu” i „veliku” srpsku školu⁵. Bio je miran i marljiv učenik, pa ipak, znanje koje je stekao u srpskoj školi u Vukovaru, bilo je dosta tanko. Prilike, koje su u to vreme vladale u srpskim školama, učinile su da se Jovan čitav svoj vek trudi da pomogne školskom napretku srpskih škola koje su se nalazile u lošem stanju. Takvo stanje srpskih škola u Ugarskoj bilo je prouzrokovano: nedovoljnim nadzorom od strane starih okružnih direktora; lošem metodu učenja, lošim učiteljima, oskudici knjiga⁶.

Školske knjige koje su Srbi imali u Vukovaru, a i u celoj Austriji i Ugarskoj, uglavnom su bile na slavenoserbskom, a veoma mali broj na narodnom srpskom jeziku, što je apsolutno odgovaralo postojećoj Habzburškoj monarhiji.

Sa znanjem koje je stekao, Gavrilović odlazi iz Vukovara na dalje školovanje s obzirom da tu nije bilo škola višeg stepena. U to vreme započinjale su borbu dve struje slavenoserbska i ona za srpski jezik. Jovan napušta grad 1808. koji u trenutku njegovog odlaska ima 4.315 stanovnika⁷. Po volji njegovih roditelja, odvodi ga njegov nepismeni kum, Sofra Ćirić, koji se bavio trgovinom svinja na veliko, pa je često putovao po čitavoj Ugarskoj. Poslovno je često odlazio u Šopron (Edinburg) u Ugarskoj, i tako je jednom prilikom poveo Jovana i ostavio ga u evangelističkom liceju. Jovan je učio gimnaziju u Pečuju, Karlovcima, Stolnom Beogradu i Segezinu, a filozofiju i najviše gimnazijske razrede u Šopronu, gde je u protestanskom liceju započeo i učenje državno-pravnih nauka koje, na žalost, ne završava, pošto se na očev zahtev vraća u Vukovar da mu pomogne u trgovini⁸. Zbog očeve bolesti vraća se kući i prihvata posla, čime je sudbina njegovog daljeg školovanja bila zapečaćena.

Za svoje zavidno znanje i obrazovanje, koje će da stekne u Vukovaru a potom i u Srbiji, može zahvaliti što je kroz sav svoj vek održavao veze sa najčuvenijim sunarodnicima i tuđinima, prijateljima srpskog naroda.

4 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

5 O Vojvodini Srpskoj u državi Austrijskoj i njenom novom ustrojstvu, Srpske novine, 28. 1. 1849. XVI 9–10

6 Ibid

7 Placido Belavić, Crtice iz prošlosti Vukovara, Vukovar, 1927.

8 Milorad Radević, Autobiografija J. Gavrilovića, preštampano iz zbornika za istoriju 1971, Matica Srpska.

Prvi kontakti sa Srbijom

Vukovar je Jovan veoma retko napuštao, uglavnom zbog potrebe trgovine, odlazeći u obližnja mesta, naročito u manastir Šišatovac kod svog prijatelja Lukijana Mušickog, gde je upoznao ugledne Srbe tog doba, razmenjivao mišljenja i sticao nova saznanja, naročito u pogledu situacije u Srbiji.

Na svoje prvo veliko putovanje koje će biti samo uvod za njegov konačan odlazak u Srbiju, kreće 1829. godine sa jednim od svojih zetova, koji je išao u Srbiju radi naplate trgovačkih dugova, a znajući i za Jovanovu veliku želju da upozna Srbiju, on ga je pozvao⁹. Jovanu se nije moralo dva puta reći. Već posle četiri meseca dobija pasoš. Tako su njih dvojica 18. oktobra 1829. godine stigli u Beograd. Drugi dan su nastavili za Požarevac a odatle za Kragujevac. U Kragujevcu ih knežev sekretar Dimitrije Davidović izvede pred kneza Miloša kome Jovan izrazi svoju želju da bi, iduće 1830, došao u Srbiju službovati¹⁰. Knez mu je na to dao bez pogovora potvrđan odgovor a on je, sav zadovoljan, krenuo kući. Na povratku prošli su kroz Smederevo i vratili se preko Beograda, nazad, u Vukovar. Ovo putovanje je bilo veoma značajno za Gavrilovića i njegovu karijeru u Srbiji.

U jednom pismu svom prijatelju, A. Dragosavljeviću, od 1. decembra 1829. godine¹¹ nakon povratka iz Srbije, on navodi šta je video, s radošću kakvu su u to vreme imali svi Srbi prema svojoj matici, zanemarujući nedostatke i diveći se da, gde god dođe, sve je srpsko: i zemlja i vlast, sud, škole, stari manastiri. Priroda je bila netaknuta. Putovati u tom vremenu kroz Srbiju bilo je sigurno. Njemu tada nije moglo biti jasno da to nije samo rezultat srpskog viteštva već surovog Miloševog kažnjavanja krivaca. Zaprepašćen je redom i disciplinom koju je video. Iako je narod bio siromašan, naoružan i gladan, nigde nije video u zatvorima ljude zbog krađe i ubistava.

Početkom 1830, Jovan ponovo odlazi u Srbiju, u njeno sedište Kragujevac. Tamo mu knežev sekretar, Aleksa Popovski, saopštava da će biti primljen u srpsku službu, i to finansije¹².

U Srbiju su tada dolazili teolozi, pedagozi, lekari, ali ni jedan nije bio finansijske struke, tako da im je Jovan bio baš neophodan da se popuni ovo važno mesto. U Srbiji tada nije bilo nijednog srpskog učenog čoveka za obavljanje te dužnosti, koja s obzirom na formiranje države, ima veoma važnu ulogu za njen opstanak.

Početkom juna 1831. Jovan, odlazi za Srbiju¹³. Po dolasku u Beograd, u manastiru Rakovici 12. juna se sreće sa knezom, koji ga posle prijatnog razgovora pri-

9 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

10 Ibid.

11 Starinski rukopisi od A. Dragosavljevića, Letopis Matice Srpske, 1957. knjiga 96

12 Ibid.

13 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

ma u državnu službu kako su se dogovorili godinu dana ranije, čime se iz korena menja Gavrilovićev život¹⁴.

Kontakti sa srpskim intelektualcima

Nemoguće je nabrojati sve ljude sa kojima je Jovan družio a da se pri tome neki od njih ne izostave. Ipak, potrebno je pomenuti one koji su značajnije uticali na njegov životni put i doprinos u razvitku Srbije. Kao i u karijeri.

1) *LUKIJAN MUŠICKI*. Još za vreme svog školovanja, upoznao se Jovan sa arhimandritom Mušickim. Prema pisanju Andre Gavrilovića¹⁵, smatra se da je baš u manastiru Šišatovcu 1814. kod Mušickog, dok je Vuk beležio pesme po Sremu za drugu Pjesmaricu, upoznao J. Gavrilovića. Prema Gavriloviću, Mušicki je bio prvi koji je počeo kupiti narodne pesme i reči. Vuk, koji je proveo gotovo čitavu 1816. u manastiru Šišatovcu, sam je priznao da ga je Mušicki nagovorio da sakuplja narodne pesme¹⁶.

Mušicki je uvek odsedao kod Jovana kad god je boravio u Vukovaru kao predstavnik manastira fruškogorskih na županijskoj skupštini¹⁷. Boravak u Šišatovcu i druženje sa Mušickim zaslužan je za Jovanovu odluku o odlasku u Srbiju.

Kada je Mušicki 1828. postao vladika, Jovan se u isto vreme radovao i plašio, jer je znao da to menja stav u pogledu Vukove gramatike, pogotovo što je Mušicki povremeno govorio Vuku da treba da odstupi od svog pravopisa za opšte dobro celog srpskog naroda¹⁸. Iako nikada izričito nije bio protiv Vukovog jezika, ponekad ga je čak i odobravao dajući mu u početku podsticaj za sakupljanje reči, on nikada nije bio siguran da li taj novi jezik znači dobro za srpski narod.

2) *VUK STEFANOVIĆ KARADŽIĆ*. Prijateljstvo sa Vukom datira još iz mlađih Jovanovih dana kada se on kao 18-godišnjak upoznao sa njim u Šišatovcu. Ovim poznanstvom Vuk će steći jednog od najvatrenijih boraca i podržavalaca njegovog pravopisa, a Jovan nepresušni izvor za učenje srpskog jezika i istorije.

Preko Vuka, Jovan je još u ranim godinama svoje mladosti bio u prijateljskoj, mada ređoj, prepisci sa Kopitarem¹⁹. Zauzimanjem Vuka, Kopitar će 1840. godine poslati na poklon po jedan primerak svog dela Jovanu, dr. Steiću i srpskom mitropolitu. Jovan je u svoje i njihovo ime zahvalio Kopitaru što ih je udostojio takve časti. U prepisci između Jovana i Vuka sačuvano je 157 pisama koje je Jovan poslao

14 Ibid.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

154 19 Vukova prepiska sa J. Gavrilovićem, knjiga 3, Beograd, 1909.

Vuku²⁰, iz kojih se može nazreti kakav je bio njegov život i život njegovog grada. Jedino je Vuk imao veću prepisku sa Kopitarem. Sačuvano je 29 pisama koje je Vuk uputio Jovanu. Većina nisu sačuvana. O tome Jovan nakon Vukove smrti piše Đ. Rajkoviću: da ih nije čuvao stoga što je držao da nemaju književnog značaja kao što pisma između Kopitara i Mušickog imaju²¹.

Značaj Vukovog rada i njegovu buduću slavu, sem Kopitara i nekolicine nemačkih i ruskih naučnika, kod Srba su osetili tek retki pojedinci toga vremena. Osetio je to već između 1814. i 1816. godine i Lukijan Mušicki kada ga je gostio u manastiru Šišatovcu. Godine 1814. dovodio mu je zato Filipa Višnjica i Tešana Podrugovića da od njih beleži pesme. Već na početku Vukovog rada i Sima Milutinović mu je 1819. godine iz Rusije pisao da njegov život smatra epohom srpskog prosvetavanja. Istina je da je Vukov rad u Evropi, naročito u Nemačkoj, bio priznat, ali hvalospev kao Jovan Gavrilović kod nas – nije do tada Vuku niko napisao.

Najveće divljenje i priznanje izrazio je Gavrilović u pismu od 15. oktobra 1824. godine²². Tada mu je oduševljeno, gotovo nadahnuto, napisao proročansku ocenu na srpskom Vukovom jeziku:

Kada je srpski rečnik izašao, videlo se da Vuk nije stavio Jovanovo ime u predgovor rečnika. Po svoj prilici to je zbog toga što su Jovanove pare stigle za izdavanje rečnika pošto je predgovor već bio naštampan. Kada je knjiga bila gotova, Vuk je sa radoznalošću pitao Jovana kako mu se rečnik dopada, smatrajući ga dostojnim da sudi o njegovom delu i daje kritike. Gavrilović mu je na to odgovorio da Srbi boljeg književnika nemaju, da je tim rečnikom položio temelj da se u budućnosti mogu bolje i savršenije gramatike i rečnici po njima pisati, te da on u potpunosti pristaje i podržava Vukov način pisanja, kao i da je svojim sugrađanima, Vukovarčanima, to saopštio i oni takvo mišljenje usvojili²³. Tako su Vukovarčani postali prvi Vukovci. To je bilo slično sa njihovim precima u vreme carice Marije Terezije, koji su digli čitavu pobunu protiv mitropolita kad im je preporučio da prime građanska slova, od ruskog cara Petra Velikog zavedena, koja oni nisu hteli da prihvate nego su nastavili da pišu slovima minejskim (crkvenim).

U svom prvom pismu od 7. novembra 1819. godine²⁴, koje je napisao Vukovom azbukom, Jovan se divi njegovom srpskom rečniku i srpskoj gramatici koju je Vuk uz rečnik objavio. Najvažnija rečenica u pismu iz koje se vidi najveće priznanje reformatoru: „*A ovaj vaš trud zaslužili ste u radu svom besmrtno ime.*”

20 Ibid.

21 JAVOR 1877. br. 46. pismo J. Gavrilovića upućeno Vuku 28. 02. 1877. godine iz Beograda

22 Vukova prepiska sa J. Gavrilovićem, knjiga 3, Beograd, 1909.

23 Ibid.

24 Ibid.

Gavrilovićeve hvale nisu ostajale samo prazne reči. On je pomogao Vuku, što se vidi iz njegove prepiske sa njim, i finansijski da izda Srpski rečnik, a sakupljao mu je revnosno pretplatnike iako je tu nailazio na probleme.

Vuk mu je predlagao da se ozbiljno počne baviti trgovinom knjiga dok se Jovan nalazio još u Vukovaru, a on mu je odgovorio da bi mu od svih poslova taj najmiliji bio, ali da nema kapitala nakon požara 1822. godine koji je osiromašio njegovu porodicu.

Gavrilović će ipak, iako se nije bavio trgovinom, ostati do kraja Vukovog života njegov najverniji sakupljač pretplate i rasturivač knjiga. Takođe, karakteristična je Jovanova podrška u novcu tokom čitavog njihovog prijateljavanja, sve do Vukove smrti. Kad god bi se Vuk našao u novčanim nezgodama, Jovan bi mu priskakao u pomoć i znajući vrednosti njegovog rada, često govorio da se to novcem platiti ne može. Iste godine kada je Gavrilović došao u Srbiju, doneta je iz Petersburga u Beograd štamparija, tako da se već te godine štampaju različite sitnije stvari, kao pasoši, oglasi, protokoli. Prva knjiga će se štampati 1832. godine „*Sabor istine i nauke*” od dr Steića, koji će reći za Gavrilovića da je prvi i najveći pristalica Vukovog pravopisa.

Po svom dolasku u Srbiju, Jovan je morao napustiti Vukov srpski jezik i pismo, i vratiti se slavenskoserpskom. Video je da su svi, i sam knez Miloš, protiv novog pravopisa. On će nastojati i truditi se da i dalje bude Vukov agent baš kao i u Vukovaru, i prikuplja sve više pristalica, postajući tako zastupnik Vukovih ideja i interesa u Srbiji. To mu je išlo veoma teško: svi su mu bili protivnici, a ponajviše austrijski Srbi.

U komentarima uz pismo knjazu Milošu od 12. aprila 1832. godine (tačka 26), napisao je Vuk Karadžić: „*Ja ne znam nijednog koji je danas došao u Srbiju bez nevolje, osim Jovana Gavrilovića, sadašnjeg sekretara srpske deputacije u Carigradu*”²⁵. Pošto je u prethodnoj, 25. tački, prikazao glavne Miloševe saradnike uglavnom kao ljude koji ne odgovaraju ni znanjem ni karakterom, koje zauzimaju, a za one koji su prešli iz Austrije da ih je skoro sve koristoljublje rukovodilo. Vuk je ovo napisao ceneći Gavrilovića kao retko poštenog i načelnog čoveka, koji u Srbiju nije došao radi lične koristi ili zbog nemaštine, već isključivo da svojoj matici zemlji pomogne. Gavrilović će i sam u svojoj autobiografiji, koju je morao da napiše za Društvo srpske slovesnosti kao njen član, objektivno napisati: da je u Srbiju prešao „*da ovoj zemlji, a i sebi od koristi bude*”²⁶.

Zanimljivo je da po dolasku u Srbiju Gavrilović, jedan kraći period do abdikacije kneza Miloša, zbog svoje prezaposlenosti i službovanja u inostranstvu, prestaje da se dopisuje sa Vukom.

25 Šaulić, J., Vukov prijatelj i saradnik J. Gavrilović, Naučni Sastanak slavista u Vukove dane, Beograd 1984. knjiga 14/3

26 Radević, M., Autobiografija J. Gavrilovića, preštampano iz zbornika za istoriju 1971, Matica Srpska.

Pošto je 1839. godine započela njegova prepiska sa Vukom, njihovo prijateljstvo je još više ojačalo iako ono nikada nije došlo u pitanje. On izlazi u susret Vuku kao da mu je rođeni brat, završavajući mu sve poslove oko penzije i savetuje mu šta treba da učini da bi postigao što želi. Obaveštava ga lično da je 17. februara 1840. godine knez Mihailo iz Carigrada u Niš stigao, gde je prenoćio i ostao čitav naredni dan, da bi 19. februara došao u Aleksinac. Tu je ostao pet dana, a odatle krenuo za Beograd. U Beogradu mu je opisuje Jovan, priređen sjajan doček sa nekoliko trijumfalnih vrata, a uveče je bilo upaljeno preko 7.000 kandila, ne brojeći sveće na prozorima, na zdanju Državnog saveta. Takođe mu savetuje da dođe u Beograd i izjavi „visokopočitanenije” novome knezu jer ga traže, smatrajući da je potrebniji sada u Srbiji nego u Beču. Preporučuje mu da se sastane sa Aleksom Simićem, ministrom prosvete, koji dolazi u Beč i sa njim govori o povećanju svoje penzije i o eventualnom preseljenju u Beograd, uporno tražeći da Vuk za stalno dođe u Beograd. Tako mu, 26. januara 1842. godine²⁷, javlja da je knez odobrio penziju.

Gavrilović nastavlja u Beogradu ono što je započeo u Vukovaru – da sakuplja pretplatnike za Vukove knjige, a u isto vreme da nalazi i druge sakupljače. On šalje po celoj Srbiji Vukove knjige braneći njegove reforme, nosi ih sa sobom kada putuje i obaveštava ga da ih je po Srbiji razaslao.

Prema Gavriloviću to što Vuk, kako drugi kažu, jezik srpski kvari svojim pismom je mala šteta prema onome što mladi naraštaji uče pisati slavenoserbskim i misle da tako valja. Velika šteta će biti kad sa vremenom srpski jezik i pismo uzmu neki strani oblik udaljivši se na taj način od pravog narodnog jezika koji će samo u Vukovim knjigama ostati. Ali Jovan nije pogodio. Uskoro i profesori Liceja, najviše škole koja je osnovana za vlade kneza Miloša 1838. godine u Kragujevcu, čiji je cilj bio da daje Srbiji novu i zdravu inteligenciju, prelaze na Vukovu stranu²⁸. Time borba za jezik nije bila završena. Ona je tek započela.

Jovan Gavrilović kao distributer svake Vukove knjige, njegov je zastupnik svuda i na svakom mestu. Iz poštovanja prema Vuku rado je vršio svaku nabavku koja mu je potrebna, vodio je čitav dnevnik Vukovih primanja i davanja u Srbiji, čak je i zemlju za Vuka kupovao po Jadru i Tršiću²⁹. Kada bi se našao u teškoj situaciji, podsećao je Vuka na dugove koje je od pozajmice imao, a Vuk bi mu na to rekao da se namiri iz para koje je sakupio za njega od pretplatnika odajući time veliko poverenje u Jovana. Posebno je izraženo njegovo žrtvovanje za legalizovanje Vukovog rečnika kako bi u bliskoj budućnosti bio prihvaćen od naroda, a ona manjina srpske inteligencije i crkva koja je podržavala i žučno se borila za staroslo-

27 Šaulić, J., Vukov prijatelj i saradnik J. Gavrilović, Naučni Sastanak slavista u Vukove dane, Beograd 1984. knjiga 14/3

28 Ibid.

29 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

venski, bila bi prisiljena da ga prizna kao svoj jezik. Prikupljanje numeranata, po Gavriloviću, trebalo je da ima značaj, ne samo u finansijskom smislu, već i u razvoju opšte svesti kod srpskog naroda o važnosti Vukovog pravopisa.

Videći da ne može ni da privoli ni da nagovori Vuka da se vrati i živi u Srbiji, Jovan se okreće Dimitriju, Vukovom sinu, sada već oficiru koji je završio vojnički poziv u Austriji i Berlinu. Ubeđuje Vuka da je mesto Dimitriju u Srbiji, jer to više nije ono vreme Miloševo. Prilike su se sada izmenile, kao i ljudi. Sve je više onih koji znanjem i pravičnim radom uspevaju da napreduju u službi, pogotovo što vojska „ima nameru ustrojiti se kao austrijska”. Red i disciplina treba da budu osnova vojske i nove države. Jovanova želja da se Vuk vrati u Srbiju, nikada se neće ostvariti.

Vuk i Gavrilović su se uzajamno poštovali skoro 50 godina. Kao Vukov pristalica, rano je ocenio značaj ovog velikog čoveka za srpsku književnost i kulturu. I kada se nalazio van Beograda, Jovan je ako bi bio obavešten da Vuk dolazi u Beograd, napuštao sve poslove i dolazio da se po svaku cenu sastane sa njim. Inače bi ga dočekivao svojim kolima na savskom pristaništu. Boraveći u kući Jovanovoj kao gost, stajale su mu na raspolaganju i karuce (kola)³⁰. Zapravo, Vuk je imao toliku slobodu da je Jovanu, kada bi dolazio lađom iz Novog Sada ili Zemuna, poručivao da mu pošalje kola na Savu, što potvrđuje i jedno pismo Milice Stojadinović Srpkinje napisano u Novom Sadu 1/13. maja 1854. godine a upućeno Ani i Mini Karadžić. Uživao je da razgovara sa mudrim Vukom, intelektualno su se slagali i često bi kritikovali redom sve istorijske ličnosti od 1800. godine. Međutim, ipak bi mu Jovan ponešto i zamerao, najviše nepriznavanje svojih prethodnika. Kako je od srpskih književnika najviše cenio Dositeja Obradovića³¹, morao je znati da mu Vuk ne odaje dovoljno priznanja. Zamerao mu je odnos prema Mušickom³².

Kao samac dobro obezbeđen, a znajući da Vuk ima veliku porodicu i da je često u teškom materijalnom položaju, pomaže i njemu i njegovoj porodici, čak i posle smrti svog prijatelja kada je na sednici SUD-a od 25. oktobra 1864. godine³³ kao predsednik predložio da Društvo zamoli ministra prosvete i crkvenih dela da izdejstvuje kod Vlade isplaćivanje Vukovoj udovici bar polovinu muževljeve penzije sve do njene smrti, što će biti prihvaćeno u društvu. Važno je reći da je ova penzija trebalo da doprinese izdavanju Vukovih spisa, koje porodica nakon njegove smrti nije dala. Kada je 26. januara 1864. godine umro Vuk, Gavrilović je bio u onom krugu srpskih književnika koji su želeli odmah da se pristupi izdavanju svih Vukovih spisa, ali se nisu mogli dogovoriti sa Vukovim naslednicima.

30 Vukova prepiska sa J. Gavrilovićem, knjiga 3, Beograd, 1909.

31 Belavić, P., Crtice iz prošlosti Vukovara, Vukovar, 1927.

32 JAVOR 1877. br. 46. pismo J. Gavrilovića upućeno Vuku 28. 02. 1877. godine iz Beograda

158 33 Belić, A., Društvo Srpske Slovesnosti 1864–1892

Ali i Vuk je njemu činio usluge. Tražio ih je još dok je bio u Vukovaru lično za njega ili za njemu bliske osobe. One iz Beograda, bile su u interesu srpske države i vlasti, što se može videti iz pisama Vuku. Tražio je da se raspita za prelazak Čeha, stručnjaka rudarskog, u Srbiju, da za biblioteku Ministarstva finansija nabavi knjige u više mahova, da mu pošalje prepis berata o naslednom kneževstvu kneza Miloša, da mu Đuro Daničić, tada Vukov sekretar, pošalje sadržinu nekih članaka o Srbiji objavljenih u Austriji, i još mnoge druge usluge.

3) *ADAM DRAGOSAVLJEVIĆ*. U periodu dok se Jovan nalazio još u Vukovaru, u njegovoj blizini nalazio se čovek koji je takođe posebno pazio na srpski narodni jezik i zanimao se za svakog ko je na tome radio. Reč je o, četiri godine mlađem od Jove, Adamu Dragosavljeviću, učitelju koji se bavio književnošću. Njegova zasluga za srpski jezik može da se istakne kroz stvaranje prvog srpskog bukvara. Adam je imao gotov bukvar još 1825. godine, dakle, dve godine pre Vukovog štampanog bukvara³⁴.

Poznanstvo i prijateljstvo Jovana i Adama je nastalo u magazii najpoznatijeg vukovarskog trgovca Justina Mihajlovića, gde su se sakupljali svi znamenitiji književnici i rodoljubi onoga vremena koji su kroz Vukovar prolazili ili bili u njemu. Ono što je njih dvojicu zbližilo i dovelo do velikog prijateljstva je zajednički cilj: da se u srpskim školama omogući da deca uče svoj narodni jezik iz srpskih knjiga.

Gavrilović je znao za Dragosavljevića da kaže da se trudi za napredak srpskog prosvetljenja više nego svi kraljevski direktori srpskih škola. Dragosavljević, kome su ove reči imponovale, govorio bi da ne zna da li se trudi više od njih, ali da zna da zbog toga što želi da poboljša škole, ulažući pri tome svu svoju pamet i iskustvo, od istih tih direktora dobija velike ukore zbog neslaganja sa njegovim radom. Gavrilović svoju tajnu da pređe u Srbiju poverava 1830. godine³⁵ Adamu, pozivajući ga da pođe za njim jer je to ujedno i Vukov poziv. Međutim, Adam se nije odazvao pozivu, jer se bojao da će, prema nekim nagoveštajima, Vukovi protivnici da prevagnu u Srbiji, pa bi i njemu kao vukovcu boravak bio nesiguran. Po dolasku u Srbiju, Gavrilović će biti u ređem kontaktu sa Adamom, ali, ipak, njihovi putevi i ideje neće se nikada razići – i jedan i drugi istrajavaće do kraja života.

4) *JUSTIN MIHAJLOVIĆ*. Svi znamenitiji književnici i rodoljubi s početka XIX veka, koji su u Vukovaru bili ili na putu kroz Vukovar prolazili i zaustavljali se u njegovoj magazii, kao što su V. S. Karadžić, Sima Milutinović-Sarajlija, J. Gavrilović, Adam Dragosavljević, Joksim Nović, Nikanor Grujić, Šaca Dimitrijević, pop Dimitrije Popović, Đorđe Rajković, Gaj, Brlić, Mato Topalović, Gvardijan, bili su njegovi obični gosti sa kojima je snevao i radio oko unapređenja Vukovih ideja i oko zbližavanja razdvojene braće, austrijskih Srba i Srba u novoj Srbiji. Justin

34 Magarašević, Đ., O Adamu Dragosavljeviću, Letopis matice srpske, Novi Sad 1897. knj. 189.

35 Starinski rukopisi od Adama Dragosavljevića, Letopis matice srpske, Novi Sad 1957. knj.96.

će veoma bolno da doživi Jovanov odlazak u Srbiju, smatrajući da je time izgubio velikog druga, prijatelja i učitelja, ali, opet, sa druge strane, tešiće se time da treba da ode tamo gde je potreban, gde će svoje ideje da pretvori u delo. I nakon odlaska Jovanovog u Srbiju, njihovo druženje će se nastaviti preko pisama, što se vidi iz Justinovog dnevnika koji je vodio od 1831–1844.³⁶

Doprinos kroz službu razvoju Srbije

Kada je Jovan napunio 22 godine života izdala mu je okružna vlast u Vukovaru sledeće svedočanstvo: „*sin upravo očevim tragom nastoji da se potpunim poštenjem i drugim važnim osobinama i vrlinama odlikuje... istakao se na najveće zadovoljstvo svojih pretpostavljenih*³⁷”.

Reči koje je sadržavalo svedočanstvo, Jovan je čitavog svog života potvrđivao, predano i marljivo radeći i nikada ne zanemarujući svoj posao, zbog čega je bio veoma cenjen od svojih pretpostavljenih, tako da mu je put prema najvišim položajima u službi bio otvoren. Još dok se nalazio u Vukovaru, zbog svog znanja i obrazovanja, izabran je za upravitelja mesnih osnovnih škola od svojih sugrađana, čime mu je delimično i bila ispunjena želja da se posveti prosvetnom radu. Nedugo zatim dobija od Odbora (deputacije), koji je upravljao školskim fondom i čije se sedište nalazilo u Pešti, svedočanstvo, 30. juna 1821. godine, u kojem mu Odbor izražava poštovanje za to što je fond vešto proširio i time je stekao zvanično priznanje³⁸. Pohvale i priznanja su pisana na latinskom jeziku, koji je bio zvanični jezik i u gimnazijama se učio kao glavni predmet³⁹.

Gavriloviću će, 10. novembra 1829. godine izdati na latinskom jeziku upravitelj okružnih osnovnih škola u Slavoniji i Sremu, Gligorije Geršić, svedočanstvo u pogledu obavljanja njegove dužnosti mesnog upravitelja osnovnih škola u Vukovaru⁴⁰. U istom se kaže da je Gavrilović, upravljajući osnovnim školama u Vukovaru tokom prethodnih šest godina, vrlo brižljivo i vešto vršio svoju dužnost i pod njegovom upravom škole su procvetale, omladina u učenju pokazala veliki uspeh, on, valjanim i skromnim životom, potčinjenim nastavnicima i sugrađanima za primer služio, te je svojom vrlinom i obrazovanošću zaslužio jedinstveno priznanje i hvalu⁴¹.

36 Marinković, B., Dnevnik Justina Mihajlovića (1831–1844), Zbornik za društvene nauke sv. 26, Beograd 1960.

37 Šaulić, J., Vukov prijatelj i saradnik J. Gavrilović, Naučni Sastanak slavista u Vukove dane, Beograd 1984. knjiga 14/3

38 Radević, M., Autobiografija Jovana Gavrilovića, preštampano iz zbornika za istoriju, Matica Srpska 1971.

39 Ibid

40 Ibid

160 | 41 Ibid

Nova Miloševa Srbija pokazivala je sve veću potrebu za stabilnijim unutrašnjim uređenjem, tako da je prihvatila mnoge učene ljude iz drugih zemalja, a najveći broj su činili Srbi iz Habzburškog carstva. Ta prva inteligencija među kojom je i Gavrilović, biva raspoređena u specijalne službe, gde je bila potrebna veća pismenost i obrazovanje.

Ovaj posao i prva služba koju Gavrilović dobija dolaskom u Srbiju, omogućava mu da uživa određenu slobodu ostvarujući ideje koje su, dok je živio u Ugarskoj, bile samo san, jer su škole i administracija bile na latinskom, mađarskom i nemačkom jeziku.

Tri meseca po dolasku u Srbiju, Gavrilovića upućuju za sekretara srpske deputacije (agencije) u Carigradu⁴². U Carigradu preuzima svoje nove dužnosti, zatiče u opštem rasulu evidenciju o poslovima kojim je trebalo da se bavi deputacija. Tu je zapazio da između narodnih deputata vladaju mržnja i svađe. Jedan drugoga su ogovarali kod kneza Miloša kako bi poboljšali svoj položaj pred njim.

Narodni deputati su isto tako hteli i Gavrilovića da upletu u takve njihove odnose. Međutim, on ne samo da je uspeo da uredi i složi akta, koja su bez ikakvog reda u ormanima bila nagomilana, nego je svojim pomirljivim nastojanjem uspeo da među deputatima povрати slogu. Na tom uspehu lično će mu knez Miloš putem pisma čestitati što je uspeo slogu i red među narodnim delegatima (izaslanicama) uspostaviti u Carigradu.

Ovakvu svoju taktičnost i pomirljivost, uz očuvanje svog dostojanstva i načelnih stavova, zadržaće Jovan tokom celog svog službovanja u Srbiji. Knez, uvidevši Jovanove sposobnosti, zalagao se da on ostane u Carigradu kao sekretar jedan duži period, ali ga ovaj zamoli preko Dimitrija Davidovića da ga vrati nazad u otadžbinu, jer će tu bolje služiti Srbiji nego daleko od nje. Vreme provedeno u Carigradu bilo je doba kada je knez Miloš u Srbiji radio na učvršćivanju novoga, jedva jednom dočekanog stanja. Kao okretnog i odanog činovnika, koji je dobro poznao prilike u Carigradu i učinio određene usluge knezu i državi, Miloš će ga po povratku u zemlju uzeti kraj sebe, postavivši ga za pisara kneževe kancelarije, 7. decembra 1833. godine⁴³.

Kasnije Jovana premeštaju za sekretara Velikog suda, 1834. godine, gde je najviše radio uz Đoku Protića, koji je bio popečitelj-ministra-unutrašnjih dela, a kasnije spoljnih⁴⁴.

U tom periodu obavljao je dužnost sekretara pri komandi vojske, gde je trebalo da vodi popis imovine i procenu dobara Turaka, koji su hatišerifom bili dužni da se isele u Bosnu.

42 Ibid

43 Ibid

44 Radević, M., Autobiografija Jovana Gavrilovića, preštampano iz zbornika za istoriju, Matica Srpska 1971.

U februaru 1835. godine knez Miloš izdaje Sretenjski ustav i postavlja Aleksu Simića za ministra finansija, a Jovana za sekretara tog ministarstva⁴⁵. Pošto je ovaj ustav posle kraćeg vremena propao, 2. maja 1835. godine, Gavrilović biva postavljen u Beogradskom varoškom sudu na položaj sekretara suda nahije i varoši, a kasnije i sekretara Ispravničenstva beogradskog (upravnika lokalne vlasti).

Postavljen je 18. februara 1836. godine za sekretara srpske agencije u Bukureštu, iako nije baš bio zadovoljan tom svojom novom službom⁴⁶. Dok je boravio u Bukureštu, Jovan je, pored znanja francuskog i italijanskog, uspeo relativno da nauči rumunski. Na novom poslu pokazao je svoju umešnost i odanost Srbiji i novom knjazu Mihajlu kod koga je stekao naklonost vršeći svoje dužnosti revnosno, zbog čega će ga povući iz Bukurešta za Beograd 1839. godine i postaviti za načelnika odeljenja Promišljenosti u ministarstvu finansija, 22. marta 1839. godine⁴⁷. Te godine, po povratku iz Bukurešta, moli Vuka da ako ide iz Zemuna za Vukovar, neka kaže Justinu Mihajloviću da mu pošalje otpust iz austrijskog državljanstva, koji je već trebalo da stigne iz Budima.

Na mestu načelnika Odeljenja promišljenosti ministra finansija nije ostao dugo (do maja iste godine), jer je knez Mihajlo premestio prestonicu u Kragujevac a, s obzirom da Jovan nije želeo da ode u drugi grad, napušta dotadašnju službu i ostaje u Beogradu.

Iz jednog pisma Vuku, iz 1840. godine⁴⁸, vidi se da je Jovan hteo da pređe za Novi Sad i da tamo živi neko vreme, ali ga je jedan prijatelj savetovao da ne ide, jer ga može uznemiriti njegov brat Aleksandar sa kojim nije bio u dobrim odnosima iako mu je sve ostavio.

Kada se 1841. godine Praviteljstvo (Vlada) iz Kragujevca premestila u Beograd, stupio je 4. jula⁴⁹ Gavrilović ponovno u državnu službu kao privremeni sekretar Kneževe kancelarije, a 3. novembra postavljen je za direktora kneževe kancelarije⁵⁰. Na tom položaju postaje ličnost od najvišeg i najvećeg poverenja, zahvaljujući svom rodoljublju, poštenju, tačnosti koju nikada nije izneverio.

Kao šef knjaževe kancelarije nabavio je sve međunarodne ugovore od 1699. godine, jer, kako je on to rekao, konzuli su se u svojim pismima svaki čas na njih pozivali. Sada je trebalo da ugovori posluže kako bi im se pravilno odgovorilo.

U događajima koji su sledili u avgustu 1842. godine kada je knez Mihajlo bio prinuđen da napusti Srbiju zbog Vučićeve bune, Jovan je 26. avgusta ostao bez

45 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

46 Radević, M., Autobiografija Jovana Gavrilovića, preštampano iz zbornika za istoriju, Matica Srpska 1971.

47 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

48 Vukova prepiska sa J. Gavrilovićem, knjiga 3, Beograd, 1909.

49 Narodna Prosveta od 6. decembra 1924. godine

50 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

službe i, u isto vreme, bio prinuđen da napusti Srbiju i skloni se u Zemun jer je smatran pristalicom kneza Mihajla.

Zbacivanjem kneza Mihajla sa vlasti i dovođenjem Aleksandra Karađorđevića na vlast, Srbija se našla u to vreme, kao što to obično biva kod svih vlasti takvog oblika, bez učenih, sposobnih i poštenih ljudi kao što je bio Jovan Gavrilović i zato oni, ne samo da su ga pozvali, nego i molili da se vrati na svoje pređašnje mesto.

Video je Jovan da je došlo vreme da Srbiju treba da spasavaju i vode obrazovani ljudi koji ne misle jataganom i puškom. Zato se i odlučuje da bude prvi koji će da prihvati novonastalu vlast, samo zarad očuvanja samostalnosti Srbije i sprečavanja širenja mišljenja kod drugih naroda o negativnim postupcima srpske vlasti. Tako se on 22. septembra vraća nazad u Beograd, ponovo na položaj načelnika u Ministarstvu finansija⁵¹.

Uvidevši 1855. godine značaj rudarstva za samu zemlju a time i zalaganje dugogodišnje Jovanovo, tadašnja vlada ga šalje po službenoj dužnosti u Majdanpek⁵². Kao zamenik ministra finansija, prima se i dužnosti rukovodioca rudnika⁵³. Tu je proveo prvu polovinu godine. Ubrzo, po dolasku, ljudi koji su mu bili povereni i sa kojima je radio, uvideli su sve njegove osobine koje čine svestranog čoveka sposobnog da vrši bilo koju vrstu posla i nazvali su jedno okno u rudniku njegovim imenom.

Za kratko vreme iz rudnika je počeo da se vadi bakar za koji je Jovan rekao da je bolji nego onaj koji se vadi u austrijskoj carevini, kao i ruda gvožđa za koju je, u jednom pismu Vuku, rekao da je ima toliko da bi se mogao sa gvozdenim tablama popločati put od Beograda do Carigrada. Nakon što je rudnik proradio i počeo da daje prvu rudu, Gavrilović se vraća u Beograd. Njegov uspeh u Majdanpeku je bio potpun a sada je, kako je on rekao, potrebno samo zavrnuti rukave i raditi pa će Srbija uskoro imati velike količine rude za izvoz.

Početakom 1859. knez Miloš od Namesničke skupštine preuzima vlast i odmah postavlja pristalice na najviše položaje⁵⁴. Gavriloviću nudi položaj ministra finansija koji ovaj odbija. Ipak, u februaru 1859. godine, prihvata se mesta sekretara u Odeljenju promišljenosti Ministarstva finansija, gde je do tada vršio dužnost načelnika. Na tom mestu ne ostaje dugo jer, uz nagovore kneza i njegovih pristalica, 9. aprila prihvata funkciju pomoćnika popečitelja finansija⁵⁵. Njegovo napredova-

51 Ibid.

52 Ibid.

53 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

54 Živanović, Ž., Politička istorija Srbije u drugoj polovini 19 veka, Beograd 1924. knjiga 1

55 Gavrilović, A., „Život i rad Jovana Gavrilovića”, Beograd, 1900.

nje u službi se nastavlja dolaskom na položaj ministra finansija, 14. maja 1860, gde će ostati sve do decembra 1861⁵⁶.

Za člana Državnog saveta dolazi 6. decembra, 1861. godine⁵⁷ i tu ostaje sve do 20. juna 1868. godine, kada će ga Skupština izabrati na najvišu, ali i na poslednju dužnost, da uz još dvojicu namesnika vlada Srbijom do punoletstva Milana Obrenovića, kada će, po prestanku Namesništva 1872. godine, po svojoj želji biti penzionisan⁵⁸.

Učešće u namesništvu

Gavrilović je bio čovek koji nosi brige, boli i patnje celog srpstva u srcu. Po red svojih svakidašnjih obaveza, uvek je nalazio i vremena za politiku. Ispovedao je slobodoumna načela, ne samo u teoriji, nego i u političkoj praksi, ali bez pre nagljivanja. Bio je spreman da putuje u druge zemlje i gradove o svom trošku kako bi se поближе upoznao sa rešenjima, koja bi se mogla nametnuti ili prihvatiti za sudbinu Srba i njihove novostvorene zemlje.

Početak svoje poslednje decenije života, Gavrilović će se vinuti na položaj na kome će za narod moći još više dobrog da uradi, a Srbija će mu odati jedno veliko poverenje i zahvalnost za sve što je učinio priznajući mu da je, iako nije rođen u Srbiji, učinio mnogo više za Srbiju nego oni koji su u njoj rođeni. Te godine ponovo je u Srbiji prolivena krv. Knjazu Mihailu, iako je skoro potpuno ukinuo političke slobode u zemlji, popularnost je poslednjih godina života počela da raste. Razlog je bio dobijanje utvrđenih gradova od Turaka i njihov definitivni odlazak iz Srbije, 1867. godine⁵⁹.

U sredu, 29. maja 1868. godine, u popodnevnim časovima, ubijen je knez Mihailo u Košutnjaku. Nasilna smrt učinila je kraj svim njegovim namerama i nadanjima. Posle ovog tragičnog događaja, da bi se održao red, sprečili nemiri i mogućnost intervencije drugih zemalja, uspostavljeno je odmah privremeno Namesništvo od tri člana: Jovan Marinković, Rajko Lešjanin i Đorđe Petrović⁶⁰.

Knez Mihajlo nije imao poroda, prema tome ni naslednika. Neko ga je morao naslediti. Ali ko? Postojale su razne namere, kombinacije, dok Milivoj P. Blaznavac, ministar vojni, nije uspeo sve to da pokvari. Na njegovu inicijativu i pritisak diktiran njegovim uslovima, Namesništvo je zakazalo Veliku narodnu skupštinu, koja je trebalo da reši pitanje upražnjenog prestola. Blaznavac je u skupštini pro-

56 Ibid.

57 Ibid.

58 Ristić, J., Jedno Namesništvo (1868–1872), Beograd 1894.

59 Živanović, Ž., Politička istorija Srbije u drugoj pol. 19 veka, Beograd 1924. knj. 1

164 60 Ristić, J., Jedno Namesništvo (1868–1872), Beograd 1894.

čitao tekst za proklamaciju sa naznačenjem Milana za naslednika, čemu su se svi oduprli. Na to je Blaznavac kucnuo po balčaku svoje sablje i viknuo: „Onda će ovo presuditi.”⁶¹

Skupština, uplašena upotrebom sile i pod vidljivim pritiskom Blaznavca, za kneza proglašava maloletnog Milana Obrenovića, unuka gospodara Jevrema, jedinog muškog potomka Obrenovića. Tako 30. maja 1868. godine Blaznavac sa vojskom proglašava za naslednog kneza Milana M. Obrenovića, unuka Jevrema Obrenovića i sinovca pokojnog kneza Mihajla. Ovim je bilo rešeno jedno od bitnih pitanja, pitanje prestola, odlučujuće za budući razvitak i postojanje Srbije. Proglašenje maloletnog Milana Obrenovića za kneza stvorilo je niz novih problema. Kao ključno, goruće pitanje je bilo donošenje odluke da Namesništvo vlada do Milanovog punoletstva.

Skupština je odmah jednoglasno izabrala dvojicu namesnika: prvog Milivoj Blaznavac, vojni ministar koji je i doveo Milana na presto i drugi Jovan Ristić, ministar spoljnih poslova, koji je imao tek 36 godina. Pošto je Ristić bio blizak liberalima, kasnije će im postati vođa, uspeo je da navede namesnike da se na njih oslone. Gavrilović je izabran za trećeg člana Namesništva knjaževskog dostojanstva, člana državnog saveta⁶². Poslanik grada Beograda je izneo predlog pred Skupštinu, koja je jednoglasno prihvatila izbor Jovana Gavrilovića.

Sudbina zemlje poverena je trojici ljudi različitih po svom uverenju. Cilj im je bio zajednički: podizanje države Srbije, procvat i osamostaljenje. Namere namesništva su bile: da će se narodna snaga, oličena u vojsci, održati i pojačati; materijalni i ekonomski napredak zemlje i naroda; sve veće povezivanje sa državom, održavanje jedinstva, vlade i naroda; strogo vršenje zakona od strane državnih vlasti i državnih činovnika. Osnovni Gavrilovićev zadatak u Namesništvu je bio da predstavlja i zastupa ljude sklone prosvetnom napretku⁶³.

Pošto je prekinuo svoje školovanje u Parizu i potom doveden u Beograd, mladi knez Milan nastavlja sa svojim obrazovanjem u Beogradu. Knežev guverner bio je grof Medo Pucić-Dubrovčanin, sa kojim je knez terao šegu, a Jovan Gavrilović je svojim znanjem i blagorodstvom upravljao autoritetom ovog kneževog vaspitača. On je često posećivao časove i nadgledao učenje mladog kneza interesujući se za njegovu zaineresovanost i napredovanje. Do kneževog punoletstva Gavrilović je često putovao sa njim po Srbiji želeći da je mladić upozna. Ipak, Gavrilović nije uspeo kao moralni tutor mladog kneza i to mu je bilo veoma žao. Jovan se tešio što je uspeo da razvije kod Milana ljubav prema numizmatici, skupljanju lepih knjiga uživanju u hrani, udubljanje u Šopenhauera.

61 Ibid.

62 Ibid.

63 Ibid.

Dužnost Gavrilovića je bila da bude knežev mentor, da se stara o njegovoj ličnoj bezbednosti, higijeni i vaspitanju, vrši nadziranje njegovih nastavnika, dvorskog personala i dvorskog domaćinstva. Za svoj rad i zalaganje će, posle punoletstva kneza Milana 10. avgusta 1872. godine kada je knez primio upravu zemlje u svoje ruke, dobiti pismeno i lično priznanje Narodne skupštine posle čega će otići u penziju.

Na svečanom je zaključivanju Zakonodavne skupštine, 20. oktobra 1871. Jovan Gavrilović, po godinama stariji od oba svoja druga, rekao je: „*Ja poznajem Srbiju i njenu upravu odavno i znam sve mane, koje je ona za nekoliko decenija prošla, a nikad nije njome bolje upravljano. Ovo doba (Namesništva) biće zlatni vek administracije u Srbiji*“⁶⁴.

Poslednje reči Prastare besede, kao i ceo njen tok, bile su ujedno i oproštaj Namesništva sa Narodnom skupštinom, jer ovo beše i poslednja skupština održana pod vladom Namesništva od 1868. godine.

Spokojno i zadovoljno su namesnici očekivali kada će doći dan da predaju kneževsku vlast iz svojih ruku, a Knez Milan je 19. avgusta 1872. primio iz ruku Namesnika mirnu, zadovoljnu, bogatu i uglednu zemlju.

Vladavina namesnika je bila srećna dopuna vladavine kneza Mihaila. Ona je bila vladavina stroge zakonitosti i činovničke discipline. Za vreme vladavine Namesništva uvedeni su narodni elementi u državnu upravu i zakonodavstvo, koje je narodu novi Ustav garantovao.

Državni autoritet poduprt je ljubavlju i narodnom snagom. Ni u administraciji, sudstvu, vojsci, nije bilo sukoba ni potresa ni potreba za vanrednim merama, zakonima. Vojne pripreme su donekle usporene i došlo je do izvesnog ekonomskog rasta. Verno ovom programu, Kneževsko namesništvo radilo je u svim pravcima državnog života ozbiljno i neumorno, ostvarujući brojne rezultate u raznim strukama:⁶⁵

- prosvetnoj – zavedena je učiteljska škola, otvorene knjižare za školske knjige, podignuto je pozorište koje je stavljeno pod okrilje i finansiranje države;
- ekonomskoj – podignuta zemljodelska-šumarska škola, pomagan razvoj sviloradnje, voćarstva i stočarstva;
- trgovačkoj – podizanje kreditnih zavoda, umnožavanje saobraćajnih sredstava, podizanje mostova i puteva;
- prvi srpski bakarni novac iskovan je 15. marta 1868. godine, a najvišim rešenjem od 24. januara 1869. godine, skovana je i druga partija, te je iz saobraćaja istisnut strani bakarni novac i zamenjen domaćom monetom;

⁶⁴ Ibid.

166 ⁶⁵ Ristić, J., Jedno Namesništvo (1868–1872), Beograd 1894.

- industrijskoj – izgrađene su fabrike za sapun, špirituis, ćebad i sukno. Rudarstvu je ukazana posebna pažnja. Potpomagano je obrazovanje pitomaca.
- finansijskoj – ostvareni su izvanredni rezultati, što potvrđuje višak od pet miliona dinara za vreme postojanja Namesništva.

Naročito je potrebno u nabrananju uspeha pomenuti „Zakon o poroti”. Tadašnji ministar pravde, Stojan Veljković, imao je mudru misao da za nju predloži osnovu vrlo podesnu za naše prilike, spojivši porotnike i sudije u jedan kolegijum, jedan sud. Uopšte, administracija je bila u Srbiji za vreme Namesništva tako savezna i brižljiva da je čestiti starina Jovan Gavrilović često govorio kako on, koji je poznao upravu Srbije još od vremena prve vladavine kneza Miloša, može s sigurnošću reći da se „*njome nije nikada bolje upravljalo*”⁶⁶.

Uređenje suda i sudskih formi nosilo je sa sobom prihvatanje regulative kulturnih evropskih naroda. Što dolaskom Srba iz Austrije, koji su bili prvi pravници u Srbiji, što zbog austrijskog susedstva, prodiru forme austrijskih zakona u srpske zakone. O stilu pravopisa, administrativnih akata i sudskih odluka ovoga vremena Tihomir Vasiljević lepo zaključuje, da „*(su) pisani jednim prisnim, ćoveku bliskim, saosećajnim stilom, pa ipak s prizvukom nećeg dostojanstvenog i svećanog. Zakonodavac opominje, savetuje, ponekad i preti, kao da neposredno razgovara sa građanima kojima se obraća... Sa tim stilom, mešao se jedan drugi stil službenih akata, koji se odlikovao dugim složenim rećenicama, sa puno umetnutih, sa glagolom – predikatom tek na kraju, složenih po pravilima nemaćke sintakse, tako da bi se svaka rećenica ne menjajući ni najmanje red reći mogla prevesti na nemaćki*”⁶⁷.

Ovaj stil sasvim nedvosmisleno upućuje na stil pridošlih austrijskih Srba. Kako se moderne ustanove nisu mogle zamisliti bez pismenih ljudi, kojih je u Srbiji bilo veoma malo, mesta u državnoj upravi su se stala puniti austrijskim Srbima. Činovništvo presađeno sa strane je donelo sa sobom i austrijske administrativne i sudske forme, ćime se Srbija našla pred vratima germanskoga pravnićkoga kruga.

Vreme kneževog Namesništva bilo je zaista vreme reda i rada. Jovan Gavrilović je bio tih ćovek i u svemu uzdržan. Pogrešno je ipak smatrati da je on u Namesništvu bio jedna figura bez ubeđenja. Stoji da nije imao ni jednu od glavnih uloga, ali stoji i to da je svoju ulogu kao namesnika ozbiljno uzimao. „*Obićeno je, veli, ćutao. Sedeo je često i dalje od stola gde su ostali namesnici i ministri. Slušao bi, ćutke naslonjen ćelom na ruku, što ministri iznose i što se pretresa. Ako mu se nešto nebi svidelo, on bi samo kratko rekao: Ja to neću potpisati. A često bi po tome uzeo kapu i otišao kući*”⁶⁸.

66 Ibid.

67 Mirković, Z., Recepcija Austrijskoga krivićnog postupka u srpskom zakoniku o krivićnom postupku od 1865. (magistarska rasprava) Beograd, 1997. godine.

68 Ristić, J., Jedno Namesništvo (1868–1872), Beograd 1894.

Dok je obavljao funkciju namesnika, Gavrilovićev dan bi tekao sledećim redom: ujutro bi mu jedan čitač pročitao sve srpske i neke nemačke novine, da bi gospodin namesnik čuvao svoje oči za Kanta, Cicerona i Getea. Preko dana se izvezio kočijama, prisustvovao sednicama Namesništva i obavljao svoje zvanične dužnosti, da u 12:00 časova ruča, a zatim spava. Uveče je odlazio u pozorište (u kome je držao svoju ložu) ili na neko večerje. Čudnovata je stvar da taj čovek od 1830. godine, od dolaska u Srbiju pa do svoje smrti, nije otišao ni u jedno selo, čak ni u najbližoj beogradskoj okolini. Tvrdi se čak da nikad nije kročio nogom ni u jednu seljačku kuću⁶⁹. Zanimljivo je na kraju istaći da je dužnost namesnika vršio besplatno, dajući time primer drugima da vlast ne služi da bi se stvorile određene privilegije i prava za pojedinca koji koristi tu vlast, već da deluje u opštem interesu čitavog društva i nesebično se žrtvuje.

Uloga namesništva u donošenju Ustava 1869. godine

Za sve vreme svoga rada namesništvo je delovalo sa pozicija jedinstva zakonodavne i izvršne funkcije, u uslovima maloletstva M. Obrenovića. Namesništvo odmah počinje da radi na promeni Ustava iako na to nije imalo pravo, jer nije imalo dozvolu Turske koja je još uvek bila sizeren Srbije. I zakon o Namesništvu nije dozvoljavao promenu Ustava dok je vladar maloletan. Namesništvo je prenebreglo obe prepreke i na Trojičkoj skupštini u Kragujevcu, 29. juna 1869. godine, usvojen je novi Ustav⁷⁰. Tako je pored Ustava iz 1835. godine koji je po zapovedi kneza Miloša napisao Davidović i onog nametnutog iz 1838. godine „Turskog ustava”, Srbija dobila 1869. novi Ustav koji je proizvod potreba zemlje i svog vremena. „To je bio sporazum sa narodom”, kako su to namesnici rekli zauzimajući svoj stav prema Ustavu⁷¹.

Namesništvo se najpre postaralo da od ustavnog odbora (Nikoljskog) dobije podršku za sprovođenje ustavne reforme. Saglasnost da je vreme i potreba da se Srbiji da novi ustav namesništvo je vrlo lako dobilo od ustavnog odbora i to tako što mu je podnelo Nacrt ustava u kome je bilo predviđeno dvodomno narodno predstavništvo: gornji dom – državni savet – je prema tom nacrtu imao prevagu nad donjim domom – narodnom skupštinom. Članovi Nikoljskog odbora trebalo je da budu i članovi budućeg gornjeg doma odnosno proširenog državnog saveta.

Namesnici su samo iskoristili tu zainteresovanost članova Nikoljskog odbora za ustanovu gornjeg doma i bez većih teškoća dobili saglasnost za novi ustav,

69 Ibid.

70 Ibid.

168 71 Ibid.

upravo od onih ljudi koji su mogli predstavljati najozbiljniju smetnju donošenju novog ustava.

Da je reč o igri, vidi se da je već na prethodnoj konferenciji vlade sa poslanicima zbog protivljenja došlo do izmene Nacrta ustava. Naročito je okrenulo namesnike protiv ustanove gornjeg doma želja članova Nikoljdanskog odbora da obezbede premoć državnog saveta kako nad skupštinom tako i nad vladom. Zbog toga se Namesništvo i odlučilo za jednodomno narodno predstavništvo, za narodnu skupštinu.

Posle usvajanja Ustava, Namesništvo je istaklo da je novi Ustav doneo uređenje zakonodavne vlasti i da je to „najveća i najvažnija reforma”, jer je Narodna skupština prvi put podignuta na stepen zakonodavnog tela. Do tada se Narodna skupština skupljala u tri godine jedanput, a od tada će se sazivati svake godine. To je potvrđeno i odredbom Ustava: „Nikakav zakon neće važiti, dokle ga knjaz ne proglasi, ali i nikakav zakon ne može biti izdat, ukinut, izmenjen ili protumačen, dokle Narodna skupština ne pristane”. Time je otvoren put dogovaranju i poverenju, a zahvaljujući tom putu, srpski narod je dobio ustav do koga drugi narodi dolaze „kroz teške potrebe, kroz duga trvenja sa svojim vladama”. Za siguran uspeh ustanova Ustavom uvedenih, kako je Namesništvo istaklo, sada je bilo potrebno „smotrenosti” i „ladnog razuma”, a ne „bujnih strasti”⁷².

Činjenica je da je Ustav od 1869. godine, uveo redovni skupštinski saziv i regulisao mnoga skupštinska prava. Skupština će sa jedne strane postati oružje u borbi za narodni suverenitet, dok sa druge strane uzdrmaće režim i izazvati ga na otvorenu borbu protiv nosilaca ideje o narodnom suverenitetu.

Ustav je imao 133 člana, više od trećine članova se odnosilo na skupštinu, kojima se uređuje krug vlasti, sazivanje i uređenje narodne skupštine.

Knez je novim Ustavom uzdignut iznad unutrašnjih borbi, imajući izvršnu vlast koju je vršio preko ministara, te deleći zakonodavnu sa skupštinom. On potvrđuje i proglašava Zakone, što praktično znači da je imao pravo veta. Novim Ustavom za ministre je uvedena krivična odgovornost ali ne i politička za njihov rad.

Obezbeđen je sistem podele vlasti, sudska vlast je oštro razgraničena od zakonodavne i upravne. Ipak sudijska nezavisnost kao jedan od elemenata nezavisnosti sudova nije postojala. Sudijska nezavisnost uvedena je tek zakonom o sudijama iz 1881. godine. Lična sloboda, imovinska sigurnost, politička prava građana nisu Ustavom bila zaštićena, nego se to ostvarivalo posebnim zakonima.

Zapravo, ako se dobro razmotri, ovaj Ustav i ono što je namesništvo iz njga postiglo, može se zaključiti da je njime garantovano vladarsko pravo dinastije Obrenović. Skupštinski poslanici su mogli biti samo seljaci. Školovane poslanike

je postavljao vladar, i to jednu četvrtinu svih poslanika. Jednom rečju, nastali su sasvim novi odnosi u državi, kako za vladara i Vladu, tako i za narod.

Spoljni odnosi srbije u vreme namesništva

Namesništvo je, odmah, u početku svoje uprave, oglasilo da će sprovesti reforme i ustavni preobražaj Srbije. Austro-Ugarska monarhija je odmah podržala takvu reformu i politiku koja je krenula putem liberalizma i ustavnosti. Ugarski ministar-predsednik, grof Andraši izrazio se o reformama Namesništva iako nepozvan sledećim rečima: „Što Srbija dobije idući tim putem, dobiće za sebe, a ne za druge. Ako je narod kadar da pođe za pravcem, koji mu pokazuje Namesništvo, ja sam uveren, da će ne samo dobri odnošaji između naših zemalja tako potrebni za obe strane, biti utvrđeni, no da će, u isto vreme, Srbija biti pozvana da igra lepu i plemenitu ulogu u preuređenju Istoka”⁷³.

U isto vreme ruski predstavnik general Ignjatijev izneo je u svom pismu Namesništvu od 21. marta da će Srbi znati kakve su im reforme potrebne, ali im ipak savetuje da se klone krajnosti, slabljenja autoriteta i rušenja postojećeg administrativnog reda⁷⁴.

Saveti Rusije i Austro-Ugarske imali su uticaja na „unutrašnju sadržinu novog Ustava”. Obe krajnosti usmeravale su namesnike na obazrivu umerenost⁷⁵.

Spoljašnji odnosi, sa stranim državama bili su potpuno pravilni. Stvoreno je veliko poverenje u Srbiju kod velikih sila u toj meri da su vladavini Namesništva izdali najbolje svedočanstvo njihovi predstavnici kada su, 10. avgusta 1872. godine, pozdravili kneza prilikom njegovog stupanja u punoletstvo. Namesništvo je obeležilo predaju vlasti knezu ovim rečima: „Zajedničkim radom vlade i naroda, sasušeni su izvori svakom nepoverenju, ukinuta udaljenost koja ih je delila, te će tako dalji razvitak zemlje zavisiti podjednako i od jedne i od druge strane. Obe su strane odsad podjednako odgovorne za sudbinu Srbije”⁷⁶.

Ustav od 1869. godine – s obzirom na specifičnost međunarodno-pravnog položaja Srbije – ima i jednu značajnu spoljno političku dimenziju: to je prvi pravno-politički akt najvišeg ranga koji je Srbija samostalno izradila i usvojila.

Zaključak

Ime Jovana Gavrilovića sačuvano je i utkano u pravnoj i političkoj istoriji Kneževine Srbije, gde zauzima časno mesto.

73 Ristić, J., Spoljašnji odnošaji Srbije 1868–1872 knj. 3 Beograd 1901, str. 36

74 Ibid.

75 Ibid.

170 76 Ibid.

Analiza života i dela J. Gavrilovića otkriva vezu između Srba koji su živeli u Srbiji i van njenih granica, koji su, iako razdvojeni, nastojali da se povežu i objedine, kako teritorijalno tako i svojim jezikom, koji im omogućava slobodu i jedinstvo u daljem duhovnom i kulturnom razvoju.

Od svog prelaska u Srbiju Jovan Gavrilović je učinio mnogo za razvoj državne uprave Kneževine Srbije. Svoje značajno učešće u razvoju Srbije potkovan znanjem sa protestanskog liceja u Šopronu gde je izučavao državno pravne nauke, dao je u više oblasti: srpskoj diplomatiji radeći kao sekretar u poslanstvima Srbije u Carigradu i Bukureštu, u razvoju uprave – kao upravnik beogradske lokalne vlasti, pisar, sekretar i direktor Kneževine kancelarije, u Ministarstvu finansija kao sekretar, načelnik odeljenja, pomoćnik i zamenik ministra i na kraju ministar. Obavljajući dužnost zamenika ministra finansija u isto vreme bio je i upravnik rudnika u Majdanpeku od 1855. godine za čiji je početak i rad zaslužan.

U periodu dok je obavljao dužnost direktora Kneževine kancelarije, kao jedna od ličnosti od najvišeg i najvećeg poverenja u to vreme u Srbiji pribavio je sve zaključene međunarodne ugovore od 1699. godine (obzirom da su se konzuli na njih pozivali a nije se znala njihova prava sadržina) i na taj način zasnovao diplomatsku pravnu arhivu.

Od 1860. godine pa do preuzimanja dužnosti namesnika Kneževine Srbije 1868. godine, kao član Državnog saveta učestvovao je u donošenju i menjanju zakona, rešavanju pitanja o osnivanju i preuređenju državne vlasti i vojske, razmatrao državne ugovore.

Prilika koju je on posebno iskoristio da u potpunosti utiče na sudbinu Srbije, iskrsla je 1868. godine, kada je izabran za člana Regentstva. Njegova osnovna osobina je spoznaja, i time se rukovodio u svom radu, da narodnost ne sačinjava samo ime, jezik, vera, običaj, teritorija ili država, nego i svest o zajednici ukupnog naroda, kao i ranijih i budućih naraštaja, čime se rukovodio u svom radu.

Kao osoba koja se starala o kneževoj bezbednosti, vaspitanju, obrazovanju, dvorskom personalu, vršeći nadzor nad njegovim nastavnicima uticao je na razvijanje austrofilске svesti kod kneza Milana, što će se kasnije odraziti na razvoj politike i prava u Srbiji. To je period u kome u Srbiju prodire austrijsko pravo, čime je Srbija zakucala na vrata germanskog pravničkog kruga.

Istraživanje nije uspeo da otkrije uolikoj meri je bio izražen njegov doprinos ustavnoj radnji (donošenju ustava) njegovog vremena. Međutim, celokupna njegova delatnost otvara mogućnost za pretpostavku da taj doprinos nije bio mali, mada ga sačuvani izvori ne otkrivaju.

Literatura

- Белашић, Платидо. 1927. *Црпцице из йрошлосйи Вуковара*. Вуковар: Ново доба.
- Белић, Александар. 1939. *Друшйиво срйске словесносйи 1864–1892*. Београд: Српска Краљевска Академија.
- Белић, А. Е. 1965а. *Пожарне кайласйрофе и вайројасно друшйиво у Вуковару*. Вуковар: GMV.
- . 1965б. *Пожарне кайласйрофе у Вуковару 1743–1869*. Вуковар: ГМВ.
- Гавриловић, Андра. 1990. *Живой и рад Јована Гавриловића*. Београд: Учитељско удружење.
- Живановић, Живан. 1925. *Полийичка исйорија Србије у друјој йоловини XIX века*. књига 1–4. Београд: Геца Кон.
- Јовановић, Милан Павлов 1900. *Црпцице из живойа йокојној Јована Гавриловића. Часойис: учийель 2*: стране.
- Љушић, Радош. 1985. *Живой и рад Јована Рисйића*. збирка йрилоја са научној скуйа одржаной 1981. Београд:
- Магарашевић, Ђорђе. 1897. „О Адаму Драгосављевићу.” *Лейойис Маййице срйске* 189: стране.
- Маринковић, Боривоје. 1960. „Дневник Јустина Михајловића (1831–1844).” *Зборник за друшйивене науке* 26: стране.
- Мирковић, Зоран. 1997. *Рецейиција аусйријскоја кривичной йосйуика од 1865*. магистарски рад. Београд: институција.
- Радевић, Милорад. 1971. *Аушйобиојрафија Јована Гавриловића*. прештампано из зборника за историју. Нови Сад: Матица Српска.
- Радуловић, Дејан. 2003. *Пуш Јована Гавриловића до намеснишйива до Кнежевине Србије 1868–1872. йодине*. семинарски рад, Правни факултет Универзитета у Београду.
- Ристић, Јован. 1901. *Сйољашњи одношаји Србије 1868–1872*. књига 3. Београд: Штампарија Краљевине Србије.
- . 1939. *Једно намеснишйиво (1868–1872)*. Београд: Штампарија Љ. Ј. Богојевића.
- Стојичић, Слободанка. 1980. *Усйавни развийак Србије 1869–1888 йодине*. Лесковац: Народни музеј.
- Шаулић, Јелена. 1984. *Вуков йријайшель и сарадник Јован Гавриловић*. књ. 14-3. Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане.
1909. *Вукова йреийска са Јованом Гавриловићем*. књига 3. Београд: издавач.
1957. „Старински рукописи од Адама Драгосављевића.” *Лейойис Маййице срйске*. 96: стране.

Периодика:

„Вуковар је у Вуковом покрету играо значајну улогу.” *Часойис: йравда* 11. новембар 1937. број 11876, д. в. Београд.

172 „Јован Гавриловић” *Часойис: народна йросветла*, 6. децембар 1924. године, Београд.

„О Војводини српској у држави аустријској и њеном новом устројству.” *Српске новине*, 28. јануара 1849, хви 9–10.

„Писмо Јована Гавриловића послано из Београда 28. фебруара 1877.” *Часопис „Јавор”*.

Summary:

Jovan Gavrilović: CONTRIBUTION TO THE LEGISLATIVE-LEGAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF SERBIA

This paper focuses on Jovan Gavrilovic, a Serb from the Habsburg Monarchy, and his influence on the development of the Serbian language, the political-legislative-legal way of thinking and the economy of Serbia in the 19th century. The study of the life and work of Jovan Gavrilovic is interesting due to his foreign origins, his reasons for coming to Serbia and his rise to become one of the most prominent and most respected figures of the old Serbian society. The study of Gavrilovic's life and work enables us to see the huge influence of the Serbian intellectuals living abroad on the creation of the Serbian state, and their direct participation in its creation and development. This paper aims to contribute to revealing the degree of Gavrilovic's contribution to the adoption of the 1869 Constitution. As a person in charge of the Duke's security, upbringing and education, as well as that of the court staff, Gavrilovic oversaw his teachers and thus influenced Duke Milan's Austrian consciousness and awareness, which could have been reflected in firmer political, legal and economic links of Serbia with the Habsburg Monarchy.

Key words: Jovan Gavrilović, Serbia, Habsburg Monarchy, education, regency, constitution, contribution to the development of Serbia.

Rad prijavljen: 24. 5. 2013.

Rad recenziran: 12. 6. 2013.

Rad prihvaćen: 24. 6. 2013.